

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ТРИСТОРОННЬОЇ СПІВПРАЦІ У ФОРМАТІ УКРАЇНА-ВЕЛИКА БРИТАНІЯ-ПОЛЬЩА З УРАХУВАННЯМ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ І ЗАТВЕРДЖЕНИХ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИХ ПРІОРИТЕТІВ УКРАЇНИ

Авторська група:

Альона Гетьманчук, Сергій Солодкий

РЕЗЮМЕ

На відміну від України, у Польщі та Британії бракує запиту на розвиток Українсько-польсько-британського "союзу", не кажучи вже про те, що саме визначення "союз" сприймається у двох столицях доволі неоднозначно. Ні в Лондоні, ні у Варшаві наразі не готові відповісти на питання, що три країни можуть робити у рамках трикутника такого, що б вони не могли робити у двосторонньому форматі. Є консенсусне бачення, що на сьогодні ці відносини варто розглядати виключно як ще один формат допомоги Україні, передусім військової. Але й такий формат швидше вбачається у координації короткострокових зусиль, аніж напрацюванні довгострокових спільних ініціатив. Навіть по тих треках, які могли б мати розвиток у форматі трикутника – як-то базова підготовка українських військових британськими інструкторами на території Польщі – британці пішли іншим шляхом, залучаючи окремі країни світу до тренування українських військових у самій Британії. Водночас, не виключено, що запит на такий "союз" з'явиться у майбутньому, особливо за сценарію повторного обрання президентом США Дональда Трампа. Наразі майбутнє трикутника залежить від найсильнішого його учасника – Британії. Важливо переконати британців, що українсько-польсько-британський союз може стати таким же цінним внеском у концепцію "Глобальної Британії" у Європі, як об'єднання AUKUS у Індо-Тихоокеанському регіоні. Тісна взаємодія в рамках трикутника може відігравати швидше обмежувальну роль у процесі приєднання України до ЄС, однак позитивно впливатиме на інтеграцію України до НАТО – зокрема, в контексті переходу на принципи та стандарти НАТО й посилення взаємосумісності українських збройних сил зі збройними силами Альянсу – процес, який на рівні трикутника насправді почався ще у 1996-му році з запуску українсько-польсько-британських навчань "Козацький степ". Крім того, саме в рамках трикутника можна буде тестувати ініціативи, на які немає згоди у НАТО – Польща та особливо Британія у цьому випадку можуть виступати як своєрідні трендсеттери Альянсу. У рамках стратегічного безпекового діалогу Київ, Варшава і Лондон можуть обговорювати ініціативи, підходи щодо безпекових гарантій для України, майбутньої безпеки загалом, трансформації Росії тощо.

Ідея українсько-польсько-британського «союзу» викликала однозначну – часом на межі з ейфорією – підтримку в Україні і на рівні політичного істеблішменту, і загалом у суспільстві. За рівнем суспільної підтримки вона поступається тільки ідеї членства в Європейському Союзі, і, за деякими опитуваннями¹, навіть випередила підтримку членства в НАТО. Симпатія до ідеї подібного альянсу підкріплюється симпатією до лідерства прем'єр-міністра Британії Бориса Джонсона та президента Польщі Анджея Дуди, продемонстрованого за час з моменту повномасштабного вторгнення РФ. Саме ці два закордонні лідери проявили себе як найбільш рішучі та віддані перемозі України партнери. Саме з ними вибудувався і найбільш довірений діалог у президента України за останні п'ять місяців.

Однак, чи викликає ця ідея таку ж однозначну підтримку та ентузіазм у Британії та Польщі, як в Україні? Наскільки є бажання розвивати таке тристороннє партнерство у двох інших учасниць «тріо», і якою вбачається практична додана вартість цього «союзу» у Лондоні та Варшаві?

Підходи Польщі до українсько-польсько-британського «союзу»

На відміну від України, у Польщі переважає доволі стриманий підхід до цього формату взаємодії. Це пояснюється, зокрема, як критичними зауваженнями щодо формату подібного «союзу», які звучали в польських медіа з моменту оприлюднення цієї ідеї, так і інших факторів, які має враховувати уряд Польщі у своїй політиці щодо «союзу». Ризикнемо припустити, що серед трьох країн-учасниць формату саме у Польщі цей формат викликав найбільшу кількість обговорень на предмет його доцільності та перспективності.

Серед факторів, які впливають на доволі стриману у порівнянні з українською (і навіть британською) позицію Польщі можна виокремити наступні:

- Небажання польського уряду потрапити під атаку внутрішньої опозиції – політичної, експертної та медійної, котра може «прочитати» у подібних ідеях бажання польської влади підготувати ґрунт для виходу з НАТО чи ЄС. Власне саме тому і представники уряду, і представники парламенту всіляко підкреслюють у своїй комунікації: ключовим безпековим пріоритетом для Польщі є НАТО, інші формати можна розглядати виключно як доповнюючі, жодним чином не альтернативні ЄС та особливо НАТО. Марцін Пшидач, профільний заступник міністра закордонних справ, називає² саме НАТО «головним союзом» Польщі, в якому перебувають головні союзники РП

¹ Загальнонаціональне опитування «Україна в умовах війни», Соціологічна група «Рейтинг», 20 березня 2022, https://ratinggroup.ua/research/ukraine/pyatyy_obschenacionalnyy_opros_ukraina_v_usloviyah_voyny_18_marta_2022.html

² Boris Johnson chce stworzyć sojusz militarny z Polską i Ukrainą. Wiemy, co na to polski rząd, Fact.pl, 20 czerwca 2022, <https://www.fakt.pl/polityka/boris-johnson-chce-sojuzu-militarnego-z-polska-i-ukraina-wiemy-co-na-to-polski-rzad/r3r1n58>

«починаючи від США, Великої Британії, до країн Західної Європи». І запевняє: «залишаємось лояльними та активними союзниками в рамках НАТО».

- Сама назва «союзу», як позиціонували це в Києві, викликає певну настороженість. У Польщі поняття «союз», за словами Лукаша Адамського, бачиться як щось юридичне зобов'язуюче, а вони хочуть допомагати Україні не тому, що зобов'язані це робити, а тому, що хочуть це робити³. Недаремно, коли керівника Бюро національної безпеки (BBN) Павела Солоха в інтерв'ю⁴ запитали, чи йдеться про новий формат Союзу, він підкреслив, що йдеться не про формат союзу, а про формат співпраці, який спрямований на координацію дій для безпеки України. Серед польських посадовців та експертів наголос Україні саме на «союзи» з Польщею та Британією був сприйнятий як гучний піар-хід, який необов'язково був потрібний у цьому контексті.
- Прагматичний і раціональний вимір «союзу». Є нерозуміння, що конкретно цей формат дає для Польщі, і що можна робити в цьому форматі такого, що неможливо робити в двосторонньому форматі з одного боку з Україною, а з іншого з Британією. Крім того, звучать застереження щодо географічної віддаленості Лондона, яка навряд чи може сприяти ефективності такого союзу, а також відносно невеликої військової ваги Британії – «лише 227 танків» (за даними Military Balance 2021), що не дозволяло б гідно протистояти масштабним військовим загрозам.
- Історичні чинники, які зводяться до того, що в історії Польщі Британія не виправдовувала свій статус надійного союзника. Особливі апеляції були до того, що у Польщі все ще дуже добре пам'ятають, чим завершився союз Польщі з Британією у 1939 році – відсутністю належної з польської точки зору військової допомоги з боку Лондона. А в 1943 році Британія, мовляв, взагалі погодилась на те, аби Польща втратила суттєву частину своєї території. Очевидно, що у Великій Британії інакше бачать досвід союзництва з Польщею, про що свідчить авторська колонка⁵ у виданні «The Sun» міністра збройних сил Британії Джеймса Хіппі, в якій він стверджує: «Бути британцем – означає прийти на допомогу та оборону тих, хто не може боронити себе самих. Саме для того пішли ми на оборону Польщі в 1939 році». Подібні різночитання історичних подій лише загострили дискусію у РП щодо досвіду союзництва з Британією у минулому.

Щодо України, то складні історичні питання відійшли на другий план у зв'язку з повномасштабним вторгненням РФ, і навіть критично налаштовані до нас в останні

³ Інтерв'ю з віце директором Центру Діалогу імені Юліюша Мерошевського Лукашем Адамським, 1 серпня 2022 року

⁴ Sojusz Polska, Ukraina, Wielka Brytania? SzeF BBN Paweł Soloch o nowym formacie współpracy, Dziennik Polski, 2 lutego 2022, <https://dziennikpolski24.pl/sojusz-polska-ukraina-wielka-brytania-szeF-bbn-pawel-soloch-o-nowym-formacie-wspolpracy/ar/c1-16027395>

⁵ Ukraine needs our help. Being British means we stand up for freedom, James Heapey, The Sun, 25 January 2022, <https://www.thesun.co.uk/news/17429984/ukraine-needs-our-help-british-freedom-democracy/>

роки середовища так званих «кресовяків» зрозуміли очевидну істину, сформульовану одним з раніше вкрай критично налаштованим до України популярним блогером в Твіттері: «Україні треба допомогати, бо одна справа це Україна, інша справа це бандерівщина». Однак, опосередковано історичні моменти все ж були рикошетом і по ідеї українсько-польсько-британського альянсу. Йдеться передусім про абревіатуру УПА (Україна-Польща-Англія), якою напівжартома називали новоутворений «союз» в окремих українських медіа та соціальних мережах, що, звісно ж, не залишилось непоміченим⁶ у Польщі, де будь-яка ідея з такою абревіатурою приречена на провал.

Щодо прихильників більш тісної тристоронньої співпраці між Україною, Польщею та Британією, то вони виходять з наступних аргументів:

- Такий формат є унікальним шансом залучити на бік України та Польщі Британію – ядерну державу та постійного члена Ради безпеки ООН – до Центрально-Східної Європи. Розуміючи негнучкість НАТО, дуже добре мати вибудовані альянси з окремими впливовими членами НАТО, які здатні діяти швидше і рішучіше, аніж неповоротка натівська машина. Так, Британія продемонструвала це в минулому році, коли спрямувала своїх військових на кордон Польщі та Білорусі у розпал штучно створеної Лукашенком міграційної кризи. Рішуча позиція Британії з початком повномасштабної війни в Україні лише посилила це враження.
- Союз із Британією має, з одного боку, стати сигналом для Німеччини та Франції, розчарування діями яких щодо стримування російської загрози є як в Україні, так і в Польщі. Існує популярна думка, що Британія у певному сенсі почала відігравати роль, яку б насправді мала відігравати Німеччина у Центрально-Східній Європі. З іншого боку, це має також бути і сигналом для РФ, що Британія лише посилює свою присутність в цій частині Європи, і її вихід з ЄС не є виходом з Європи, що постійно підкреслював під час «Брекзиту» Борис Джонсон, але побоювання з приводу дистанціювання Лондона від європейських справ все ж існували.
- Військова взаємодія в тристоронньому форматі триває давно. Цей аргумент особливо популярний серед польських військових. Вони, зокрема, апелюють⁷ до того, що у військовому сенсі українсько-польсько-британський союз по суті виник ще у 1996 році, коли запускались тристоронні між Україною, Польщею та Британією навчання «Козацький степ» у рамках програми НАТО «Партнерство заради миру». На той момент, Польща лише прагнула стати членом НАТО. Ці навчання відбувались багато разів як на території України (поблизу Миколаєва), так і на території Польщі та Британії. А сама ідея

⁶ Ukraina-Polska-Anglia – sojusz niebezpieczny, Mysl Polska, <https://myslpolska.info/2022/02/03/ukraina-polska-anglia-sojusz-niebezpieczny/>

⁷ Sojusz Wielka Brytania-Polska-Ukraina. Gen. Polko: Dołączenie Niemiec byłoby ważnym sygnałem dla Kremla, wPolityce.pl, 31 stycznia, <https://wpolityce.pl/swiat/583792-sojusz-wielka-brytania-polska-ukraina-gen-polko-komentuje>

подібного трикутника вперше детально обговорювалась, за свідченням колишнього польського міністра закордонних справ Вітольда Вашиковського⁸, у 2016 році, під час його спільного з тодішнім міністром закордонних справ Британії Борисом Джонсоном візитом до Києва. Відтак, до подібного формату Україна, Британія та Польща йшли тривалий час та різними треками. Ця ідея не виникла раптово, нізвідки, а на момент оприлюднення мала певне підґрунтя і військове, і дипломатичне.

Отож, підсумовуючи польське бачення, варто зазначити наступне:

- Поки що у Польщі консенсусним є бачення, що цей формат сьогодні потрібен як ще один формат допомоги Україні – не більше, і не менше. І передусім йдеться про військову допомогу. Польща вже стала другим контрибутором військової допомоги для України після США незважаючи на те, що її ВВП в сім разів менше, ніж ВВП Німеччини⁹.
- Ідею Люблінського трикутника більшість наших польських співрозмовників в дипломатичних та експертних колах вважають наразі більш пріоритетною та перспективною, аніж ідею українсько-польсько-британського «союзу», хоча на думку Славоміра Дебського, директора Польського інституту міжнародних досліджень (PISM) ці дві ініціативи варто розглядати (і, очевидно, розвивати) як взаємодоповнюючі, а не взаємовиключні. Люблінський трикутник -це формат взаємодії з Україною країн-членів ЄС і може бути корисним саме на євросоюзівському треку. Формат з Британією більш важливий в контексті НАТО та загалом вироблення позиції міжнародної коаліції на підтримку України, де Лондон виступив як своєрідний трендсеттер і в питаннях надання Україні важкого озброєння, і в цілому формування більш рішучого підходу щодо РФ.
- У Польщі вважають, що успіх «союзу» залежатиме від того, наскільки буде активною позиція у цьому питанні найсильнішого його учасника, тобто Британії. Не від позиції України, яка вважає себе ініціатором об'єднання, і не від Польщі. Поки що з польської точки зору у Британії «бракує апетиту»¹⁰ на розвиток цього формату, і тим паче бракує бажання розвивати його до рівня іншого «малого альянсу», де Британія є учасницею разом із США та Австралією – AUKUS.
- Якщо Україна хоче мати підтримку Польщі у питаннях розвитку трикутника, то важливо уникати піар-конструкцій на кшталт «союзу», що викликає неоднозначну реакцію у польських елітах. Хоча окремі польські експерти і не

⁸ Szansa na sojusz Polski z Ukrainą i Wielką Brytanią? Waszczykowski: Są dwie możliwe drogi ku temu, 31.05.2022, Niezależna.pl, <https://niezalezna.pl/444740-szansa-na-sojusz-polski-z-ukraina-i-wielka-brytania-waszczykowski-sa-dwie-mozliwe-drogi-ku-temu>

⁹ Інтерв'ю із Славоміром Дебським, директором Польського інституту міжнародних досліджень (PISM), 10 серпня 2022 року

¹⁰ Інтерв'ю з польським експертом, 28 липня 2022 року

виключають, що з часом така взаємодія і може перерости в щось на кшталт «союзу» (особливо за сценарію, якщо у США президентом знову стане Дональд Трамп). Тоді вага Британії у питаннях безпеки на європейському континенті та інтерес до тіснішої взаємодії з нею може вирости. Не виключено, що й сам Вашингтон буде більше питань, пов'язаних з Європою, делегувати Британії, як у свій час делегував Німеччині.

- Європейський Союз наразі виступає в контексті «союзу», швидше, як обмежувальний фактор, аніж допоміжний. Членство Польщі в ЄС і відповідні торговельні обмеження ставлять під питання глибоку економічну інтеграцію на рівні тріо, враховуючи наслідки «брекзиту». Отримання Україною статусу кандидата та бажання якомога швидше розпочати переговори про вступ, роблять українську позицію вразливою щодо позиції інших країн-членів. Для Польщі ж важливо, щоб Україна як майбутній член ЄС бачила майбутнє Євросоюзу так, як бачить Варшава: як союз націй, а не як майбутню федерацію. Україні як кандидату на вступ до ЄС рано чи пізно доведеться сформулювати своє бачення кінцевої мети внутрішньої реформи Євросоюзу, і питання в тому, наскільки вона виглядатиме тотожною позиції Варшави.
- Ідея розвитку малих альянсів у Польщі не викликає наразі такого ентузіазму, як в Україні і навіть Британії. Відтак, щодо України для Польщі ключовим пріоритетом на сьогодні є двосторонній трек. У Варшаві існує переконання, що війна просто зобов'язує Україну та Польщу вийти на абсолютно новий, безпрецедентно високий рівень двосторонніх відносин. Саме тому дипломатичні зусилля польської сторони наразі зосереджені на підготовці нового основного договору про добросусідські відносини на заміну Угоді 1992 року і вже не відповідає нинішнім реаліям (робоча назва нового документу у Польщі звучить як Сарматський трактат). Сам факт, що цей договір готується за моделлю Єлисейського договору між Францією та Німеччиною, має сприяти виникненню України та Польщі як нового альянсу у Європі, який сам по собі вже є самодостатнім, і необов'язково включає далеку географічно Британію. Для Польщі, на відміну від переважної більшості країн-членів ЄС та НАТО, війна Росії в Україні є так само її війною, а 50% безпеки РП поляки ¹¹ пов'язують саме з безпекою України.

Підходи Британії до українсько-польсько-британського «союзу»

Велика Британія – важливий партнер України, який робить вагомий внесок у протидію російській агресії, починаючи з 2014 року. Наразі надано військової допомоги на понад

¹¹ Sojusz z udziałem Polski. "Ukraina to 50 proc. naszego bezpieczeństwa", O2.pl, 01.02.2022, https://www.o2.pl/informacje/sojusz-z-udzialem-polski-ukraina-to-50-proc-naszego-bezpieczenstwa-6732666499799744a?utm_source=google&utm_medium=dsa&gclid=Cj0KCQjw_vjWBhD8ARIsAH1mCd5NXo-c58qI3O77INvVCLc9B-LgKpUGW0XEo0wF_Dk6rlurUbtI9fgaAp1KEALw_wcB

£2,3 млрд¹². Починаючи з 2015 року Сполучене Королівство готувало українських військовослужбовців у рамках місії ORBITAL (загалом було підготовлено 22 тис. українців). Лондон запустив новий етап програми з навчання українських вояків у Великій Британії – йдеться про 10 тис. українців¹³.

Інтерес Великої Британії до розвитку відносин із Україною був досить нерівним, характеризувався значними спадами, але були і різкі злети (як, наприклад, весною 2022 року). Про минулий «рівень» зацікавленості Лондона у взаємодії з Києвом говорять два красномовні факти. Перший – за 30 років незалежності очільник британського уряду відвідав Україну аж 1 (!) раз: йдеться про візит Джона Мейджора в 1996 року. Прем'єр Борис Джонсон, напевно, намагався надолужити недалекоглядність своїх попередників, а тому лише за кілька місяців 2022 року здійснив три візити. Другий – британська сторона досі не хоче навіть чути про бодай спрощення візового режиму для громадян України, а історія з наданням віз для українських біженців весною 2022 року вилилася в скандал^{14,15}.

В Україні мають реалістично оцінювати прагматичний підхід Британії і не переоцінювати інтерес Лондона до підтримки українських ініціатив – не в останню чергу це стосується пропозиції про трикутникову кооперацію. Медійна ейфорія в Україні про беззастережну підтримку Британії може часом справляти неточне враження про пріоритети Лондона. Із іншого боку, варто розуміти, що російська агресія, як не звучало б парадоксально, відкрила вікно можливостей для поглиблення співпраці між двома країнами. Сполучене Королівство демонструвало серйозну підтримку України після окупації Криму в 2014 році – це відображалося і в підтримці санкційної політики щодо Росії, і в тренуванні українських вояків, і в наданні озброєння. Після початку повномасштабного відкритого вторгнення Британія увійшла до кола найближчих партнерів України. Довірливий діалог, який склався між Володимиром Зеленським і Борисом Джонсоном, впливав на інтенсивність взаємодії між країнами у різних сферах, але особливо, звичайно, у військовій. Цілком імовірним є припущення про значний вплив британського прем'єра на бачення українського президента щодо надійності домовленостей із Москвою¹⁶. Переговори з Путіним Джонсон публічно уподібнив до розмови з «крокодилем, коли той тримає вашу ногу у своїй пащеці»¹⁷.

¹² «Міністр оборони Бен Воллес відвідав військових Збройних Сил України під час початку навчальної програми в Сполученому Королівстві», 9 липня, 2022, <https://www.gov.uk/government/news/defence-secretary-ben-wallace-visits-armed-forces-of-ukraine-as-training-programme-starts-across-the-uk>

¹³ Там само.

¹⁴ Financial Times, 'The UK's shameful Ukrainian refugee policy', March 8, 2022, <https://www.ft.com/content/2d3fca5f-7dd1-4cc7-a899-25d119158eff>

¹⁵ Заява Президента Володимира Зеленського: «Велика Британія – наш потужний союзник», 2 квітня, 2022, <https://twitter.com/zelenskyyua/status/151033601777270790>

¹⁶ «Українська правда», 5 травня 2022, <https://www.pravda.com.ua/eng/articles/2022/05/5/7344096/>

¹⁷ Reuters, 'UK PM Johnson says Ukraine peace talks are doomed because of "crocodile" Putin', April 21, 2022, <https://www.reuters.com/world/europe/negotiating-with-putin-like-dealing-with-crocodile-uk-pm-johnson-says-2022-04-20/>

Попри те, що ідея про трикутникову співпрацю належить українській стороні, непосвячені спостерігачі приписують авторство інколи Лондону. Насамперед тому, що однією з перших повідомила про таку співпрацю міністерка закордонних справ Великої Британії Ліз Трасс¹⁸. Між тим, за деякою інформацією, перші документи для розгляду офіційний Київ запропонував партнерам ще восени 2021 року. Те, що повідомлення про співпрацю збіглося в часі з посиленою тривогою щодо нападу Росії, доповнило трикутниковий формат додатковими сенсами. Саме тому спостерігачі почали оцінювати нову ініціативу ледве не як новий безпековий альянс, чого точно не ставили за мету дипломати – щонайменше з Британії і Польщі. На цьому етапі можна говорити, що в сторін досі залишилися невирішеними концептуальні питання щодо подальшої співпраці, в чому додана вартість нового формату.

Декларування ідеї супроводжувалися чималим медійним супроводом (особливо в Україні, дещо в Польщі і в найменшій мірі в Британії). Але на операційному рівні проєкт залишався майже мертвим, ніхто особливо цю тему в дипломатичному відомстві Сполученого Королівства не просував¹⁹. Можна виокремити такі причини, які не дозволяють Лондону включитися в запуск трикутника більш серйозно:

- Внутрішня політика. Велика Британія не вперше пояснює дефіцит уваги до України насиченим внутрішньополітичним порядком денним. Строкові і дострокові вибори – вони постійно слугували неформальним виправданням провисання підтримки України за окремими напрямками. Начебто через це не могли до України приїхати ні Девід Кемерон, ні Тереза Мей, які мали сфокусуватися то на виборах, то на референдумі, то на переговорах про вихід країни з ЄС. Процес наповнення трикутничкової співпраці також збігся зі скандалами навколо персони прем'єра Бориса Джонсона (зادля справедливості зазначимо: тут внутрішня політика, навпаки, змушувала прем'єра бути активнішим у зовнішній політиці – і зокрема, на українському напрямку). Вибірчі ж заяви двох ключових претендентів – Ріші Сунака і Ліз Трасс – на посаду нового очільника / очільниці уряду свідчать про низький інтерес загалом до теми протидії російській агресії (про тристоронню взаємодію взагалі можна не згадувати).
- Нерозуміння вигод для себе. У Лондоні досі не до кінця розуміють, у чому додана вартість цього проєкту. Двостороння співпраця між двома країнами майже взірцева – регулярний політичний діалог; серйозна взаємодія у сфері безпеки; підтримка майбутньої відбудови України тощо. За потреби можливо залучати Польщу – як у разі з навчанням українських вояків на польській території британськими інструкторами²⁰. Лондон прагне зрозуміти дві речі: як цей проєкт справді може допомогти Україні, але

¹⁸ “Foreign Secretary Liz Truss’ speech to the Lowy Institute”, January 21, 2022, <https://www.gov.uk/government/speeches/foreign-secretarys-speech-to-the-lowy-institute>

¹⁹ Інтерв'ю з експертом у Великій Британії, 27 липня 2022

²⁰ «Українська правда», «Британські інструктори відновили навчання українських військових в Україні – Times», 16 квітня, 2022, <https://www.pravda.com.ua/news/2022/04/16/7339982/>

також і те, чи сприятиме ініціатива утвердженню зовнішньополітичної візії Лондона про «Глобальну Британію»²¹.

- Інші пріоритети. Східна Європа у принципі не належала до сфери особливого зацікавлення Лондона. У програмному документі Сполученого Королівства *Integrated Review*, наприклад, Індो-Тихоокеанському регіону присвячено окремий підрозділ (що цілком передбачувано з низки причин)²². Про Україну міститься лише дві побіжні згадки в ширших контекстах. Наприклад, в абзаці про російську загрозу Лондон обіцяє підтримувати країни Східної Європи і, зокрема, Україну для розвитку спроможності її армії. У блоці про протидію державним загрозам демократії, суспільству і економіці автори огляду визначили сім пріоритетних заходів. Україна згадується у сьомому завданні, яке полягає в тому, аби дипломатія стояла в центрі міжнародних зусиль протидії державним загрозам: «Це включатиме сильну підтримку Спеціальної Моніторингової Місії ОБСЄ в Україні». З очевидних причин цей пункт уже неактуальний.

Насправді, як видно, причин браку інтересу до тристоронньої взаємодії не так і багато, але достатньо і однієї причини, аби увесь проєкт припинив існування на старті. На сьогодні ситуація не виглядає плачевною – не можна сказати про повну відсутність інтересу. Навпаки британська сторона на різних рівнях намагається збагнути, що саме очікує Україна; які саме тристоронні конкретні заходи потрібні, аби проєкт наповнився змістом. І нехай для широкої британської громадськості трикутниковий формат – повна загадка. У спеціалізованих колах Лондона інтерес усе ж є, принаймні на робочому рівні – відбуваються відповідні зустрічі, консультації з залученням представників різних відомств і на різних рівнях (міністерства закордонних справ і оборони, звісно, тут відіграють ключову роль). Відтак, можна припустити, що саме від цього робочого рівня наразі залежить майбутнє трикутника – якщо трьом країнам вдасться сформулювати мету існування проєкту, окреслити конкретні заходи і проєкти для взаємодії, то вдасться надати йому і нового дихання.

Наразі на робочому рівні інтерес Лондона до тристоронньої взаємодії можна пояснити такими мотивами:

- Однакове розуміння загроз. Велика Британія, Польща і Україна – природні і логічні партнери, оскільки мають однакове розуміння загроз, які походять від

²¹ Інтерв'ю з експертом у Великій Британії, 27 липня 2022

²² “Global Britain in a competitive age. The Integrated Review of Security, Defence, Development and Foreign Policy”, March, 2021, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/975077/Global_Britain_in_a_Competitive_Age-the_Integrated_Review_of_Security_Defence_Development_and_Foreign_Policy.pdf

Росії. Причому Британія демонструвала це розуміння набагато раніше і чіткіше, ніж багато інших західних демократій, які тривалий час намагалися замирити Владіміра Путіна переговорами. Стратегічний безпековий діалог між Україною, Британією та Польщею може відігравати велике значення для вироблення підходів, ініціатив для ефективної протидії Росії. Ці тристоронні напрацювання потім можуть адвокатуватися на рівні НАТО, ЄС чи ООН. Корисним для України може бути недавній досвід Британії з надання безпекових гарантії Швеції і Фінляндії у вразливий період до набуття ними членства в НАТО.

- «Глобальна Британія». Чимало британців (особливо з табору прихильників «брекзиту») почувалися скривдженими, вважаючи, що членство в ЄС сковувало зовнішню політику Лондона, не дозволяло їй розгорнутися на належному рівні²³. Відтак перед британськими дипломатами стоїть завдання – довести велич Британії, її ключову і незамінну роль у глобальній політиці. Інтерес інших країн до створення альянсів саме за участі Сполученого Королівства доводить затребуваність Лондона, підкреслює його вагому і унікальну роль. AUKUS – це один із прикладів, який вписується в постбрекзитівські підходи нової політики на утвердження «Глобальної Британії». Трикутник Україна-Британія-Польща так само свідчить про виняткове значення Лондона для Центрально-Східної Європи загалом і України зокрема задля протидії російській агресивній політиці.
- Значні двосторонні напрацювання. Україна не вперше бере участь у створенні регіональних альянсів. Наприклад, ГУАМ, створений у 1997 році, фактично зник із зовнішньополітичного порядку денного України, попри численні намагання реанімувати ініціативу. Новий альянс, нове партнерство вимагає завжди наповнення. Трикутнікова ініціатива – той унікальний випадок, коли партнерство створюють не з нуля. За великим рахунком трикутник – це символічне оформлення для тієї «начинки», яку досягнули країни за тривалий період попередньої взаємодії. Тому цілком очевидним було б комунікувати і розвивати надалі ідею з навчанням військових на території Польщі британськими інструкторами як таку, що відбувається в рамках «трикутника»²⁴.
- Персональний інтерес. У тому випадку, якщо Ліз Трасс стане прем'єркою, то з високою часткою імовірності можна припустити, що трикутник отримає більше уваги з боку Великої Британії. Команда Трасс, причетна до ініціювання трикутника, найпевніше, переміститься до прем'єрського офісу. Це означатиме, що проєкт має більше шансів на розвиток, оскільки йдеться про

²³ James Rogers, 'A new European triumvirate: Plurilateralism in action', Council on Gestrategy, February 2, 2022, <https://www.geostrategy.org.uk/britains-world/a-new-european-triumvirate-plurilateralism-in-action/>

²⁴ Укрінформ, «Українських військових у Британії та Польщі вчать користуватись новою технікою», 22 квітня, 2022, <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3464271-ukrainskih-vijskovih-u-britanii-ta-polsi-vcat-koristuvatis-novou-tehnikou.html>

збереження не лише інституційної тягlosti, певних зобов'язань перед Україною, але і про персональну прив'язку, яку не варто недооцінювати.

Фундаментом для партнерства слугуватиме обіцянка, яку Королівство Великої Британії і Північної Ірландії та Республіка Польща дали Україні у спільній тристоронній заяві, оприлюдненій 17 лютого 2022 року. А саме – Лондон і Варшава «продовжуватимуть надавати Україні підтримку, стоячи з Україною в єдності перед обличчям триваючої російської агресії та залишаючись повністю відданими тому, щоб стояти поруч із українським народом у його зусиллях із захисту суверенітету, незалежності та територіальної цілісності України в межах її міжнародно визнаних кордонів». Обидві країни в різній мірі надавали українцям допомогу, починаючи з 2014 року.

Україна і Польща зацікавлені в тому, аби Британія була активнішою у регіоні Центрально-Східної Європи: постійне членство в РБ ООН, ядерна зброя, значні фінансові ресурси, дипломатичні амбіції щодо захисту демократій роблять Лондон особливо значимим. До певної міри трикутник можна розглядати як свого роду заохочувальний чинник, який має закріпити інтерес Британії до підтримки України й Польщі. Лондон уже показав себе як активний актор – прагнення Сполученого Королівства показати ефективність своєї дипломатії в епоху постбрекзиту сприяло посиленню оборонних позицій України. Саме рішучість Британії щодо надання зброї як перед самим масштабним вторгненням Росії, так і після сприяло тому, що і інші демократії були змушені демонструвати власну активність на цьому напрямку.

Україна не може покладатися на неповороткі ЄС і НАТО, чиї дії зв'язані консенсусним підходом в ухваленні рішень. Відтак Києву необхідно вибудовувати менші партнерства, які відповідають його інтересам найбільше. Трикутник Україна-Польща-Британія у цьому сенсі не дублює, а доповнює зусилля і можливості ЄС і НАТО. Трикутник має фактично прив'язувати Британію до України й Польщі. Він при цьому не повинен ставати на заваді формуванню нових партнерств, вигідних регіональній безпеці. Так, Британія оголосила про навчання українських вояків на своїй території, згодом до ініціативи долучилися Швеція, Норвегія, Фінляндія, Данія і Канада – вочевидь, що з часом у цьому переліку з'являться і нові країни²⁵.

Британія так само може відігравати одну з ключових ролей у відбудові України (Лондон обіцяв взяти участь у відбудові та розвитку Києва та Київської області). Наступного року Сполучене Королівство організує конференцію з відновлення України у Лондоні. Британські інвестиції можуть також зіграти істотну роль у встановленні інвестиційної привабливості України в повоєнний період. Важливим моментом для розвитку українсько-британського союзництва може стати перегляд візового режиму для громадян України.

²⁵ АрміяInform, 12 серпня, 2022, <https://armyinform.com.ua/2022/08/12/norvegiya-pryyednayetsya-do-navchannya-ukrayinskyh-vijskovykh-u-brytaniyi/>

МОЖЛИВІ НАПРЯМКИ ВЗАЄМОДІЇ ТРИКУТНИКА: ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Не союз. У Лондоні та Варшаві до трикутнкової взаємодії ставляться саме як до поглибленого тристороннього партнерства. Означення на зразок «союз», «альянс», якими достатньо часто оперують в Києві, урядовці в двох інших країнах намагаються уникати. Не варто було б акцентувати увагу на них і Україні. Союз передбачає вищий ступінь зобов'язань (зокрема і юридично закріплених), але ані Польща, ані Британія наразі не розглядають це партнерство як своєрідне «міні-НАТО»; обережно ставляться і до історичних аналогій про міждержавні військово-політичні утворення.

Безпека (України) як основа трикутника. І в Польщі, і в Британії розглядають трикутник передусім як ще один формат допомоги Україні, і такий підхід є оптимальним на період, допоки триває війна Росії. Військова підтримка при цьому відіграє ключову роль. Тренування та навчання українських військових у Польщі британськими інструкторами вбачається як один із практичних вимірів такої співпраці у формі трикутника. Інше питання – налагодження спільних оборонних виробництв на території Польщі. Тим паче, що у Польщі та Британії вже є досвід взаємодії у цьому напрямку: при виробництві польських самохідних артилерійських установок KRAB, використовується ліцензійна башта від британської гаубиці AS90.

Для посилення НАТО та інтеграції України в Альянс. У Британії та Польщі своя складна історія взаємин з ЄС, однак обидві країни – ініціативні члени НАТО, котрі підтримують майбутнє членство України в Альянсі. Відтак окремі проєкти Альянсу могли б впроваджуватися в тристоронньому форматі (якщо на рівні НАТО вони з різних причин гальмуються). Із іншого боку, три країни можуть виступити з ідеями, як тристоронню взаємодію розширити за рахунок долучення інших членів НАТО. Трикутник може стати лідером із просування нових ініціатив для підтримки усім Альянсом. Не варто забувати, що коли у 1996 році розпочинались тристоронні українсько-польсько-британські військові навчання «Козацький степ», які заклали основу військової співпраці трьох країн, лише Британія була членом НАТО, а Польща на той момент тільки прагнула долучитись до Альянсу. Сьогодні Україна посіла місце Польщі як країна, яка лише прагне вступити до Альянсу: тісна взаємодія з двома активними членами Альянсу, могла б сприяти рівню готовності України до членства в Альянсі, коли для цього виникнуть політичні передумови.

Стратегічний безпековий діалог. Стратегічний безпековий діалог міг би стати одним із ключових вимірів подальшої взаємодії Києва, Лондона і Варшави²⁶. Важливо зауважити: Велика Британія є підписантом Будапештського меморандуму, що варто розцінювати як певне політичне зобов'язання щодо безпеки України. Внесок Лондона в українську оборону, а також лідерство британців щодо посилення санкцій проти Росії відображає налаштованість Сполученого Королівства виконувати свою частку

²⁶ Інтерв'ю з експертом у Великій Британії, 27 липня 2022

зобов'язань (хоча Британія фактично самоусунулася від переговорного процесу з Росією у період 2014-2022 років щодо припинення агресії проти України). Нагадаємо, час від часу польські політики пропонували створювати нові переговорні майданчики для діалогу з Росією, до яких, зокрема, могли б бути включені сусіди України (наприклад, таку пропозицію висловлював президент РП Анджей Дуда в 2015 році)²⁷. За умови інтересу у Польщі та Великій Британії у рамках трикутника було б можливим обговорювати майбутнє безпекової архітектури в Європі, трансформацію Росії, створення передумов для мінімізації загроз, що походять і надалі від Росії. Тристоронній формат може також слугувати свого роду платформою для стратегічного діалогу країн, які мають спільні цінності, однакову оцінку загроз, а відтак можуть обговорювати візію щодо спільної реакції на ці загрози як зараз, так і в середній та далекій перспективі. Тим більше, що певний досвід у цьому плані вже є (зокрема, поради Джонсона щодо переговорів із Росією). У процесі пошуку проміжних надійних безпекових моделей Україна може скористатися недавнім досвідом Британії з надання безпекових гарантій Швеції і Фінляндії.

Польща має амбіції відігравати лідерську роль у регіональній політиці, Британія має амбіції довести свою визначну роль на глобальному рівні. Україна потребує партнерів із відповідними амбіціями для перемоги над Росією. Діалог на рівні глав держав і урядів, на міністерському, парламентському рівнях – це той чинник, який може сприяти виробленню стратегії щодо майбутньої безпеки.

S&T партнерство. Співпраця в оборонній сфері так само могла б стати важливим виміром трикутника. Британський огляд *Integrated Review* свідчить про інтерес Лондона до оновлення власних збройних сил. Принцип S&T (*science and technology* / наука і технологія) при цьому розглядається як ключ до досягнення стратегічної переваги Сполученого Королівства у світі. Науково-технічний підхід є лейтмотивом бачення розвитку країни у наступні роки. Британія також зацікавлена в тому, аби створювати мережу міжнародних S&T партнерств. Україна може виявити ініціативу задля того, аби науково-технічна складова була однією з основоположних в рамках і трикуткової співпраці. Тим більше, що всі три країни зацікавлені в виготовленні новітнього озброєння; усі три країни мають для цього належний науковий потенціал. Проте S&T-елемент важливий також і в сфері ядерної безпеки, кібербезпеки, у питанні майбутнього економічного розвитку країн загалом.

Військово-повітряна сфера. Британія, Польща і Україна можуть проводити активніший діалог із іншими союзниками задля співпраці у військово-повітряній сфері (наприклад, навчання на території Польщі). Нагадаємо, що в проєкті оборонного бюджету на 2023 рік, затвердженому Палатою представників США, передбачено 100 мільйонів доларів на навчання українських пілотів²⁸. Голова штабу ВПС США генерал

²⁷ «Європейська правда», «Дуда: до переговорів по Донбасу слід залучити не лише Польщу, а й США», 19 серпня, 2015, <https://www.eurointegration.com.ua/news/2015/08/19/7037180/>

²⁸ House Passes 2023 NDAA With Funds For Ukrainian Pilot Training, Protects Sentinel ICBM, July 15, 2022, <https://www.airforcemag.com/house-passes-2023-ndaa/>

Чарльз Браун заявляв про можливість надання Україні західних винищувачів. Серед можливих варіантів він перелічив американські винищувачі, шведський «Gripen», французький «Dassault Rafale», а також «Eurofighter Typhoon». Останній може становити певний інтерес для Києва у рамках діалогу з Британією.

Трикутник + чинні ініціативи. На окрему увагу заслуговує вивчення питання про залучення трикутника до партнерських проектів, які Велика Британія давно вже підтримує. Зокрема, Joint Expeditionary Force (JEF) / Об'єднані експедиційні сили – багатонаціональні експедиційні сили, створені в 2015 році Великою Британією: крім Сполученого Королівства, до них входить ще дев'ять північноєвропейських союзників, з-поміж яких Данія, Фінляндія, Естонія, Ісландія, Латвія, Литва, Нідерланди, Швеція та Норвегія. Хоч це і розмиватиме ідею суто трикутника, але при цьому посилюватиме інтерес Британії до розвитку партнерства з Україною та Польщею. Трикутник «Україна-Польща-Британія» може виявитися надто тісним для «Глобальної Британії», тому є сенс розглянути можливість долучення до існуючих ініціатив Лондона. Так само вартує вивчення питання більш тісної взаємодії українсько-польсько-британського тріо та Люблінського трикутника, які можуть взаємодоповнювати одне одного.

Відбудова і безвіз. Відбудова України – ще одна з пропозицій, яка могла б стати важливим напрямком тристоронньої взаємодії. Відомо, що Велика Британія буде організатором наступної конференції з відновлення України (*Ukraine Recovery Conference*), яку планується провести 2023 року. Україна, Польща і Велика Британія могли б виступити з низкою спільних ініціатив щодо відбудови. До речі, якраз під цей захід Лондон має символічну нагоду продемонструвати союзницькі симпатії до українців, спростивши візовий режим (наприклад, знявши високу оплату за візи) або ж і взагалі відмовившись від них. Досягнення безвізу справді буде важливим сигналом, оскільки саме це питання давно кидає тінь на українсько-британські відносини. Відомі представники неурядового сектору України публічно відмовилися від участі в майбутній конференції, якщо не буде змін у візовій політиці Лондона²⁹.

²⁹ Сторінка Олександра Сушка на Facebook, допис від 5 липня 2022 року, <https://www.facebook.com/profile/100001223266185/search?q=віз&filters=eyJycF9jaHJvbm9fc29ydDowIjoie1wibmFtZVwiOlwiY2hyb25vc29ydFwiLFwiYXJnc1wiOlwiXCJ9In0%3D>

Використані джерела

1. “Foreign Secretary Liz Truss' speech to the Lowy Institute”, January 21, 2022, <https://www.gov.uk/government/speeches/foreign-secretarys-speech-to-the-lowy-institute>
2. “Global Britain in a competitive age. The Integrated Review of Security, Defence, Development and Foreign Policy”, March, 2021, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/975077/Global_Britain_in_a_Competitive_Age-the_Integrated_Review_of_Security_Defence_Development_and_Foreign_Policy.pdf
3. «Європейська правда», «Дуда: до переговорів по Донбасу слід залучити не лише Польщу, а й США», 19 серпня, 2015, <https://www.eurointegration.com.ua/news/2015/08/19/7037180/>
4. «Міністр оборони Бен Воллес відвідав військових Збройних Сил України під час початку навчальної програми в Сполученому Королівстві», 9 липня, 2022, <https://www.gov.uk/government/news/defence-secretary-ben-wallace-visits-armed-forces-of-ukraine-as-training-programme-starts-across-the-uk>
5. «Українська правда», «Британські інструктори відновили навчання українських військових в Україні – Times», 16 квітня, 2022, <https://www.pravda.com.ua/news/2022/04/16/7339982/>
6. «Українська правда», 5 травня 2022, <https://www.pravda.com.ua/eng/articles/2022/05/5/7344096/>
7. Boris Johnson chce stworzyć sojusz militarny z Polską i Ukrainą. Wiemy, co na to polski rząd, Fakt.pl, 20 czerwca 2022, <https://www.fakt.pl/polityka/boris-johnson-chce-sojuszu-militarnego-z-polska-i-ukraina-wiemy-co-na-to-polski-rzad/r3r1n58>
8. Financial Times, ‘The UK’s shameful Ukrainian refugee policy’, March 8, 2022, <https://www.ft.com/content/2d3fca5f-7dd1-4cc7-a899-25d119158eff>
9. House Passes 2023 NDAA With Funds For Ukrainian Pilot Training, Protects Sentinel ICBM, July 15, 2022, <https://www.airforcemag.com/house-passes-2023-ndaa/>
10. James Rogers, ‘A new European triumvirate: Plurilateralism in action’, Council on Geostrategy, February 2, 2022, <https://www.geostrategy.org.uk/britains-world/a-new-european-triumvirate-plurilateralism-in-action/>
11. Reuters, ‘UK PM Johnson says Ukraine peace talks are doomed because of "crocodile" Putin’, April 21, 2022, <https://www.reuters.com/world/europe/negotiating-with-putin-like-dealing-with-crocodile-uk-pm-johnson-says-2022-04-20/>
12. Sojusz Polska, Ukraina, Wielka Brytania? Szef BBN Paweł Soloch o nowym formacie współpracy, Dziennik Polski, 2 lutego 2022, <https://dziennikpolski24.pl/sojusz-polska-ukraina-wielka-brytania-szef-bbn-pawel-soloch-o-nowym-formacie-wspolpracy/ar/c1-16027395>
13. Sojusz Wielka Brytania-Polska-Ukraina. Gen. Polko: Dołączenie Niemiec byłoby ważnym sygnałem dla Kremla, wPolityce.pl, 31 stycznia, <https://wpolityce.pl/swiat/583792-sojusz-wielka-brytania-polska-ukraina-gen-polko-komentuje>
14. Sojusz z udziałem Polski. "Ukraina to 50 proc. naszego bezpieczeństwa", O2.pl, 01.02.2022, https://www.o2.pl/informacje/sojusz-z-udzialem-polski-ukraina-to-50-proc-naszego-bezpieczenstwa-6732666499799744a?utm_source=google&utm_medium=dsa&gclid=Cj0KCQjw_vWBhD8ARIsAH1mCd5NXo-c58qI3O77INvVCLc9B-LgKpUGW0XEo0wF_Dk6rlurUbtI9fgaAp1KEALw_wcB

15. Szansa na sojusz Polski z Ukrainą i Wielką Brytanią? Waszczykowski: Są dwie możliwe drogi ku temu, 31.05.2022, Niezależna.pl, <https://niezalezna.pl/444740-szansa-na-sojusz-polski-z-ukraina-i-wielka-brytania-waszczykowski-sa-dwie-mozliwe-drogi-ku-temu>
16. Ukraina-Polska-Anglia – sojusz niebezpieczny, Mysl Polska, <https://myslpolska.info/2022/02/03/ukraina-polska-anglia-sojusz-niebezpieczny/>
17. Ukraine needs our help. Being British means we stand up for freedom, James Heapey, The Sun, 25 January 2022, <https://www.thesun.co.uk/news/17429984/ukraine-needs-our-help-british-freedom-democracy/>
18. АрміяInform, 12 серпня, 2022, <https://armyinform.com.ua/2022/08/12/norvegiya-pryyednaysya-do-navchannya-ukrayinskyh-vijskovykh-u-brytaniyi/>
19. Загальнонаціональне опитування «Україна в умовах війни», Соціологічна група «Рейтинг», 20 березня 2022, https://ratinggroup.ua/research/ukraine/pyatyy_obschenacionalnyy_opros_ukraina_v_usloviyah_voyny_18_marta_2022.html
20. Заява Президента Володимира Зеленського: «Велика Британія – наш потужний союзник», 2 квітня, 2022, <https://twitter.com/zelenskyyuua/status/1510336017777270790>
21. Інтерв'ю з віце директором Центру Діалогу імені Юліюша Мєрошевського Лукашем Адамським, 1 серпня 2022 року
22. Інтерв'ю з експертом у Великій Британії, 27 липня 2022
23. Інтерв'ю з польським експертом, 28 липня 2022 року
24. Інтерв'ю із Славоміром Дебським, директором Польського інституту міжнародних досліджень (PISM), 10 серпня 2022 року
25. Сторінка Олександра Сушка на Facebook, допис від 5 липня 2022 року, <https://www.facebook.com/profile/100001223266185/search?q=віз&filters=eyJycF9jaHJvb m9fc29ydDowIjoie1wibmFtZVwiOlwiY2hyb25vc29ydFwiLFwiYXJnc1wiOlwiXCJ9In0%3D>
26. Укрінформ, «Українських військових у Британії та Польщі вчать користуватись новою технікою», 22 квітня, 2022, <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3464271-ukrainskih-vijskovih-u-britanii-ta-polsi-vcat-koristuvatis-novou-tehnikou.html>

© Центр «Нова Європа»

Авторська група:

Альона Гетьманчук, Сергій Солодкий

Центр «Нова Європа»

Київ

Інформація та погляди, викладені в цьому дослідженні, належать авторам і не обов'язково відображають офіційну думку Фонду Конрада Аденауера та Міністерства закордонних справ України.

Центр «Нова Європа»

Е-пошта: info@neweurope.org.ua

<http://neweurope.org.ua/>